

Актуалізація міждисциплінарного потенціалу викладання фахової української мови у закладах вищої медичної освіти

Ткач Алла Василівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
24.05.2024	Освіта/Педагогіка	378.147

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11276117>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розкривається процес актуалізації міждисциплінарного підходу в науково-філологічному дискурсі. Відзначається використання потенціалу гуманітарного, технологічного та навіть природничого знання в процесі викладання української мови. Сучасна наукова картина світу керується принципами плюралізму та прагматизму, тому класична автономність знання втрачає свої позиції. Натомість, розвиток філологічного кластеру наук потребує теоретико-методологічного та практично-орієнтованого супроводу інших наукових знань. Зазначається особлива значущість принципів міждисциплінарності при викладанні української мови в системі вищої медичної освіти, оскільки тут особливого значення має саме практичний характер синергії наукових елементів. Філологічний вимір використання української мови виконує важливу місію для інформаційно-комунікативного супроводу діяльності лікаря. Водночас, інформація та комунікація потребують гуманітарного осмислення та технологічного впорядкування, тому долучення міждисциплінарності є необхідним та затребуваним. Okремо варто наголосити на взаємодії лінгвістичного та природничого елементів наукового знання. Домінування у сучасній медицині біосоціопсихологічної парадигми потребує збереження смислового навантаження в роботі лікаря, тому філологічний аспект зберігає важливі позиції. Перспективами дослідження міждисциплінарності в процесі синергії української мови з іншими кластерами наукового знання в системі медичної освіти є взаємодія між цими компонентами задля формування цілісної парадигми медицини. Отже, міждисциплінарність постає актуальним принципом взаємодії між кластерами науки в контексті забезпечення інформаційно-комунікативного та ментально-смислового елементу медичного знання.

Ключові слова: синергетика, міждисциплінарність, інтеграція наук, українська фахова мова, вища медична освіта.

Actualization of the interdisciplinary potential of teaching the professional Ukrainian language in institutions of higher medical education

Annotation. The article reveals the process of actualization of the interdisciplinary approach in scientific and philological discourse. The use of the potential of humanitarian,

¹ к. філол. н., доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1108-0256>

technological and even natural knowledge in the process of teaching the Ukrainian language is noted. The modern scientific picture of the world is guided by the principles of pluralism and pragmatism, so the classical autonomy of knowledge is losing its position. Instead, the development of the philological cluster of sciences needs theoretical-methodological and practically-oriented support of other scientific knowledge. The special significance of the principles of interdisciplinarity in teaching the Ukrainian language in the system of higher medical education is noted, since the practical nature of the synergy of scientific elements is of particular importance here. The philological dimension of the use of the Ukrainian language fulfills an important mission for the informational and communicative support of the doctor's activity. At the same time, information and communication need humanitarian understanding and technological arrangement, therefore the inclusion of interdisciplinarity is necessary and in demand. Separately, it is worth emphasizing the interaction of linguistic and natural elements of scientific knowledge. The dominance of the bio-sociopsychological paradigm in modern medicine requires the maintenance of a meaningful load in the doctor's work, therefore the philological aspect maintains an important position. The perspectives of the study of interdisciplinarity in the process of synergy of the Ukrainian language with other clusters of scientific knowledge in the system of medical education are the interaction between these components for the formation of a holistic paradigm of medicine. Therefore, interdisciplinarity appears as a relevant principle of interaction between clusters of science in the context of ensuring the informational-communicative and mental-semantic element of medical knowledge.

Keywords: synergy, interdisciplinarity, integration of sciences, Ukrainian professional language, higher medical education.

Вступ

Постановка проблеми. Тренди міждисциплінарності в сучасному науковому дискурсі набувають ваги та затребуваності, оскільки класична парадигма освіти та науки поступово втрачає актуальність. Не стала виключенням і медична наука, яка трансформує свою методологічну основу у напрямку інтеграції знань та навичок. У системі сучасної медичної освіти безальтернативне домінування звичної для ХХ століття біопсихосоціальної моделі, яка ґрунтувалася на симбіозі природничого та гуманітарного знання, втратило свої позиції. ХХІ століття характеризується багатогранністю наукового знання в окремій сфері суспільної активності.

У цьому контексті, зовсім нового статусу набуває лінгвістичний кластер в сучасній медичній освіті. Українська мова, іноземна мова, латинська мова, риторика – перелік ключових дисциплін інформаційно-комунікативного кластеру у навчальних планах закладів вищої медичної освіти. Українська фахова мова у цьому переліку відіграє фундаментальну роль, оскільки окрім ІКТ-сегменту, цей предмет ще й залучає культурно-ментальний та світоглядно-смісловий елемент навчальної активності.

Тому, принципи міждисциплінарності особливо актуальні в процесі викладання дисциплін філологічного сегменту. Фахова українська мова у сучасному розумінні стандартів вищої освіти для підготовки медичних спеціалістів вже не асоціюється з концептом грамотності. Наразі це комплекс компетентностей, завдяки якому лікар набуває мовної грамотності, інформаційної обізнаності, комунікативних здібностей, культурно-світоглядних переконань та культурно-ментальних сенсів професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема міждисциплінарності набула особливої популярності в наукових колах на початку ХХІ століття в унісон з затребуваністю принципів прагматизму та плюралізму знань. Викладання української

мови з традиційного лінійного формату [5] удосконалення рівня грамотності поступово трансформувалося до інтеграційної моделі, яка включала низку елементів:

- гуманітарний характер викладання фахової української мови в медичному освітньому кластері [3];
- концептуальні проблеми інтеграції наук в медичному просторі [11];
- інноваційні виміри викладання української мови в контексті глобальної цифровізації та технологізації навчання [10];
- лінгводидактична модель, яка передбачає цільове розуміння мови як смислового комунікатора [6];
- соціокультурна компетентність студента медика через актуалізацію мовного компоненту [9];
- комунікативний потенціал, який актуалізується через знання мови на рівні професійного застосування [4];
- медіа- та цифрова компетентність медичного фахівця з використанням лінгвістичного потенціалу [8]

Не варто відкидати роль міждисциплінарності при формуванні фундаментальних навичок мовленнєвої компетентності, що досліджувалася у працях Юрчак [12], Гнезділова [2].

Окремим напрямом досліджень міждисциплінарного характеру викладання фахової української мови в закладах вищої медичної освіти є потенційні інноваційні формати синергії лінгвістичної науки з іншими кластерами знання [1].

Метою наукової розвідки є висвітлення актуалізації принципів міждисциплінарності в процесі викладання фахової української мови в закладах вищої медичної освіти. Завдання наукової розвідки полягають у зосередженні на синергетичному потенціалі взаємодії мовленнєвої компетенції з іншими кластерами знань:

- технічним знанням у контексті інформаційно-комунікативного супроводу медичної діяльності;
- гуманітарним знанням в контексті культурно-світоглядного розвитку медичної сфери діяльності;
- природничим знанням в контексті чіткого формулювання концептів медичного характеру та сенсів лікарської активності.

Результати

Міждисциплінарність стала актуальною темою у наукових дослідженнях, присвячених викладанню фахової української мови у системі вищої освіти. З одного боку, медична спільнота потребує чіткості термінологічного арсеналу професійного виміру та фундаментальності концепту грамотності у фаховій діяльності. З іншого боку, фахова українська мова є основною навчальною дисципліною для медичних спеціальностей (як і всіх інших спеціальностей), яка формує мовленнєві компетенції, які відповідають державним вимогам до професійної діяльності.

Такі реалії є ключовими передумовами затребуваності міждисциплінарності, яка забезпечує теоретико-методологічні та практично-орієнтовані виміри для інтеграції наукового знання. Відтак, фахова українська мова інтегрується до матриці загальних та спеціальних компетентностей освітнього рівня з медичних спеціальностей. Дисципліна «Фахова українська мова» з стандартах освіти для медичних спеціальностей формує міждисциплінарні зв'язки в контексті фундаментальної біопсихосоціальної моделі, в якій філологічний сегмент виступає в класичній ролі джерела грамотності.

Якщо ж розглядати філологічний кластер знання в сучасній міждисциплінарній медичній парадигмі, то фахова українська мова взаємодіє з низкою наукових знань (див. фіг. 1).

Фігура 1. Міждисциплінарні зв'язки фахової української мови з кластерами наукових знань у системі медичної освіти

Джерело: власна розробка автора.

Аналізуючи основні міждисциплінарні прояви взаємодії між науковими знаннями, варто зазначити, що технічні дисципліни виконують роль супроводу тих інноваційних елементів, завдяки яким інформаційно-комунікативний кластер створюється та транслюється в міжособистісному та суспільному вимірі. Фактично, актуалізуються технологічні досягнення, завдяки яким фахівець досягає належного рівня грамотності та може використовувати свій рівень володіння мовою для професійного розвитку та зростання. Технічні знання взаємодіють з філологічним кластером через необхідність мати можливість отримувати всю необхідну інформацію та оперативно комунікувати в динамічному соціокультурному просторі. Використання технологій в медицині стало фактично каталізатором затребуваності міждисциплінарності в медицині [15]. Фахова мова орієнтована на забезпечення інформаційно-комунікативного супроводу інноваційно-технологічного прогресу в навчальному процесі чи в професійній діяльності медичного працівника.

Природничі дисципліни завжди характеризувалися певною відособленістю від інших наукових знань в системі медичної освіти через фундаментальність та безальтернативність свого статусу в професійній парадигмі. Проте, в сучасному плюралістичному світі медицина окрім лікувального виміру, орієнтована ще й на виконання ментально-світоглядної функції збереження здоров'я в суспільстві, тому

володіння державною мовою як ефективним транслятором офіційних думок, ідей, поглядів та професійних аспектів (діагнозу, лікувального призначення, порад тощо) є суттєвою перевагою в професійній активності.

Гуманітарний сегмент знань по суті є виразником філософічних ідей та формує відповідні функції мовленнєвих компетенцій для медичних фахівців. Збалансування між масштабним натуралістичним виміром в медицині та гуманістичними принципами, які є фундаментальними для дотримання ціннісних аспектів існування людини та людства є актуальною проблемою, над вирішенням якої працює наукова спільнота протягом кількох століть.

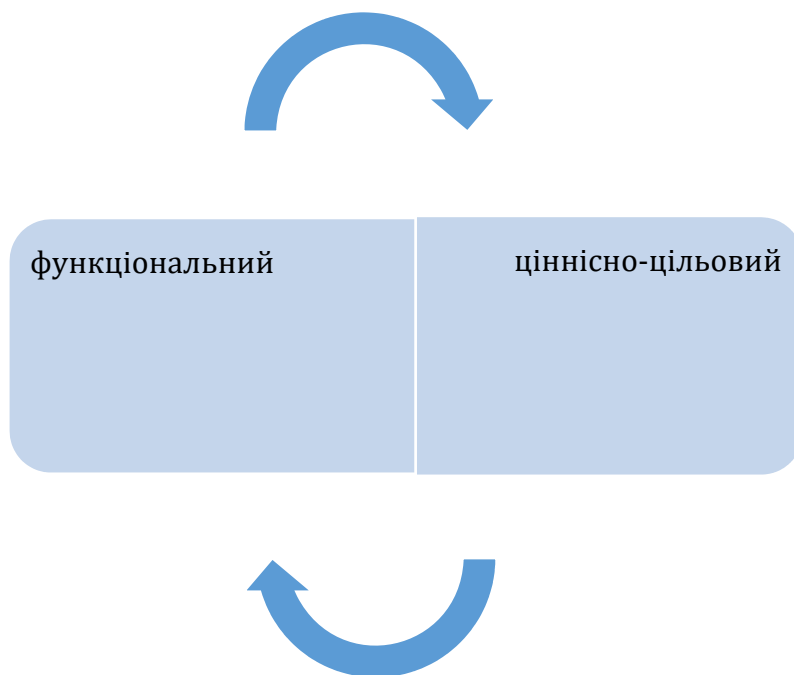
Соціальні науки надають фаховій українській мові як транслятору державної мови в суспільстві соціокультурної спрямованості. Використання мови як елементу комунікації має не лише функціональний характер (і є ще одним джерелом для міждисциплінарної активності щодо технічних наук), але й є фактором ідентифікації особистості, що передбачає актуалізацію концептуально-інституційних вимірів (а з ними й соціальних наук). Цінності постають предметом дослідження не лише соціально-орієнтованого знання, але й мови як фактору взаємодії між людьми на рівні «лікар-пацієнт» [3]. Не варто ігнорувати важливість професійного спілкування на міжособистісному рівні та на рівні спільноти чи колективу [1].

Міждисциплінарність може актуалізуватися в комплексній взаємодії різного спектру наукового знання. Медична документація наразі є поєднанням понятійного апарату не лише суто медичного спрямування, але й охоплює технічні, соціальні та гуманітарні аспекти [11]. У цьому контексті важливо наголосити на введенні інноваційних форматів викладання фахової української мови. Використання технологічного, цифрового та інтерактивного потенціалу має важливе значення в досягненні цілей міждисциплінарного підходу [10].

Концепція наукового плюралізму та міждисциплінарності корелюється з глобальними людиновимірними трендами сучасної освіти [7]. Студентоцентризм та особистісно-орієнтований освітній процес потребують чіткості поданого навчального матеріалу та усвідомленості цього ж отриманого матеріалу, що досягається завдяки синергії джерела знань (фундаментальні природничі та гуманітарні науки) та його транслятора (передовсім, фахової української мови). Міжпредметні зв'язки на рівні науки актуальні передовсім в епістемологічному вимірі. Для того, щоб підвищити ефективність міжпредметної інтеграції в освітньому процесі, потрібен якісний комунікатор, одним з ключових елементів якого є фахова українська мова. Тому, міждисциплінарність повинна ґрунтуватися на інструментах, які дозволять використовувати її потенціал [2].

Загалом, здоров'язбережувальна компетентність здобувачів вищої медичної освіти по суті і є міждисциплінарною [13]. Українська мова посідає в цій парадигмі своє унікальне місце, не маючи безпосереднього впливу на медичні виміри професійної активності. Проте, мова формує свій унікальний функціонал, завдяки якому фундаментальні знання набувають інформаційно-комунікативного та ментально-смыслового забарвлення.

Фахова українська мова в міжпредметній інтеграції орієнтована на два ключові фактори (див. фіг. 2).

Фігура 2. Функції фахової української мови у міжпредметній інтеграції при підготовці медичних фахівців

Джерело: власна розробка автора

Одним з перспективних напрямів дослідження є висвітлення результатів навчальної активності в системі вищої освіти з використанням міждисциплінарних підходів. Серед ключових аспектів, які потребують зваженої оцінки актуальності міждисциплінарності при викладанні фахової української мови в закладах вищої медичної освіти варто відзначити:

- констатація посилення мотиваційного фактору вивчення української мови [6];
- утвердження мови як ключового елементу ідентифікаційного соціокультурного профайлу фахівця [4];
- важливий статус мовленнєвої компетенції при формуванні навчального та науково-пізнавального контенту [8];
- фіксація культури спеціалізованої медичної діяльності та специфіки міжкультурного спілкування [12];
- розуміння перспектив професійного саморозвитку фахівця та ролі мови та комунікації у цьому процесі [14].

Варто зазначити, що міждисциплінарність набула актуальності завдяки тенденції до утвердження компетентнісної парадигми сучасної лінгвістики [5]. Глобальний тренд до прагматизації навчального процесу та підвищення рівня якості освіти зумовлює потребу в трансформації специфіки викладання дисциплін гуманітарного циклу. Фахова українська мова має чітко сформовані цілі навчання в стандартах освіти, проте шляхи досягнення цих компетенцій зазнають кардинальних змін. Ініційовані ці зміни соціокультурними реаліями, які диктують нові ролі для філологічних дисциплін. Професійне спрямування української мови вже давно переросло класичне позиціонування у навчальному плані як удосконалення знання державної мови та формування належного рівня грамотності.

Сьогодні надає філологічній дисципліні в процесі підготовки медичного фахівця міждисциплінарного характеру, що означає актуалізацію інформаційно-

комунікативного супроводу професійної діяльності та надання їй смислових (понятійних) та соціокультурних (особистісно-ідентифікаційних) ціннісних орієнтирів.

Висновки

Отже, вища медична освіта потребує на сучасному етапі не лише формування фахових компетенцій, але й вдосконалення ціннісно-цільових вимірів. Тому, всі дисципліни навчального процесу, які покликані сформувати культурно-світоглядний кластер професійності медичних працівників, залежать саме від міждисциплінарних принципів. Фахова українська мова постала однією з дисциплін, яка покликана реалізувати ці прагнення до універсальності фахової підготовки медичного спеціаліста у фундаментальному контексті грамотності, інформаційно-комунікативному вимірі та в розрізі трансляції ціннісно-цільової парадигми.

Міждисциплінарні принципи дозволяють лінгвістичному арсеналу взаємодіяти з іншими науковими кластерами, формуючи актуальні компетенції при підготовці фахівця. Інтеграція наукового знання передбачає набуття не лише фундаментальних навичок (у контексті української мови – грамотності), але й актуалізацію гнучких навичок, які є результатом міждисциплінарної синергії (інформація й комунікація – технологічні науки, інформаційна культура – соціологічні науки, ціннісно-цільові виміри – природничі та гуманітарні науки).

Список використаних джерел

1. Борзих О., Лавренко А., Селіхова Л., Авраменко Я., Белан О., Мормоль І., Кайдашев І. Проблеми й перспективи вищої медичної освіти. *Реалії, проблеми та перспективи вищої медичної освіти*. 2021. С. 40–41. URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/15770/3/Borzih_Problemi_perspektivi.pdf
2. Гнезділова К. Міждисциплінарний підхід до викладання фахових дисциплін як інноваційний тренд в системі підготовки майбутніх фармацевтів. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 2, С. 19–24. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-2-19-24>
3. Гуманітарні виміри сучасної медичної освіти: колективна монографія. / відп. ред. Д. Москвітін. Запоріжжя: ЗДМУ, 2020. 172 с. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/13479/1/c36-41.pdf>
4. Гуменна І., Нахаєва Я., Шацький В. Використання міждисциплінарного підходу до формування академічної комунікативної компетенції студентів медичних закладів вищої освіти. *Медична освіта*. 2021. № 3, С. 87–91. URL: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2021.3.12601>
5. Гуменюк І. Становлення і розвиток методики навчання української мови за професійним спрямуванням: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, 2022. 416 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/18441>
6. Іванишин Г. Навчання професійно зорієнтованого діалогічного мовлення іноземних студентів медичних спеціальностей вищих навчальних закладів: лінгводидактична модель. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. № 10. С. 136–143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Timvum_2014_10_20
7. Лещенко Т., Шевченко М., Юфименко В. Інтеграція компонентів культури в процес навчання іноземних студентів української мови. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1(69.1). С. 148–151. URL:

- http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/10526/1/Integracija_komponentiv.pdf
8. Онкович Г., Барановський О., Корж М., Кравчук С., Макаренко В. Розвиток медікомпетентності студентів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням (з досвіду викладання). *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. 2023. С. 216–221. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-24.02.2023>
 9. Паласюк Г., Кліщ І., Бобак І., Прокоп І., Данилишина Н., Кліщ Г. Формування соціокультурної компетенції у студентів медичних вищих навчальних закладів. *Медична освіта*. 2009. № 1. С. 44–46. URL: https://medmuv.com/kafedra/journals/education/2009_1/all.pdf#page=44
 10. Ситнік Т. Використання тренінгу як інтерактивної технології навчання на заняттях з дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у медичних закладах вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 2, С. 24–31. URL: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2023-2-24-31>
 11. Соловій У. Проблемні аспекти викладання навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищих медичних навчальних закладах. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. № 44. С. 256–260. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/PVSSh_2015_44_49.pdf
 12. Юрчак Г. Формування мовленнєвої компетентності студентів-медиків на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням). *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2019. № 35. С. 163–174. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vmvmn_2019_35_15
 13. Poplavska, S., Hordiichuk, S., Antonov, O., Kiriachok, M., & Horai, M. (2022). Formation of health-preserving competence of higher education seekers during ukrainian language classes in the conditions of distance learning in institutions of higher medical education. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Science*, 1(108), 136–143. [https://doi.org/10.35433/pedagogy.1\(108\).2022.136-143](https://doi.org/10.35433/pedagogy.1(108).2022.136-143)
 14. Smolinska, O., & Dzyubynska, K. (2020). Professional Self-Development of a Teacher of a Higher Education Institution: Interdisciplinary Aspect. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 7(1), 41–47. <https://doi.org/10.15330/jpnu.7.1.41-47>
 15. Yakushko, K., Haidai, I., Hariunova, Y., Pryshchepa, O., & Marieiev, D. (2022). Theoretical and methodological principles of teaching linguists: the Ukrainian case. *Amazonia Investiga*, 11(56), 240–249. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.24>